

Інформаційна безпека

УДК 519.83

ФУРАШЕВ В.М., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент

ПРО ПОНЯТТЯ “ПРАВОВА БЕЗПЕКА”

***Анотація.** Про необхідність введення в системі національної безпеки поняття “правова безпека”.*

***Аннотация.** Про необходимость введения в системе национальной безопасности понятия “правовая безопасность”.*

***Summary.** On necessity of implementation the concept “the legal security” to the national security system.*

***Ключові слова:** безпека*, національна безпека, держава, суверенітет, правова безпека.*

Державу** можна визначити як особливу форму організації політичної влади в суспільстві, що має суверенітет і здійснює керування суспільством на основі права за допомогою спеціального механізму (апарату).

Сутність держави – це внутрішній зміст її діяльності, який виражає єдність загальносоціальних і вузьокласових (групових) інтересів громадян. Будь-яка держава, разом із вирішенням суто класових завдань, виконує й загальносоціальні завдання (“спільні справи”), без яких не може функціонувати жодне суспільство. Два аспекти сутності держави визначилися з моменту її виникнення:

- класовий аспект – захист інтересів економічно пануючого класу, здійснення організованого примусу;
- загальносоціальний аспект – захист інтересів усього суспільства, забезпечення громадського блага, підтримання порядку, виконання інших загальносоціальних справ.

Загальносоціальний аспект сутності держави особливо яскраво проявляється в її зіставленні з громадянським суспільством.

Держава є суверенним суб’єктом міжнародного права, що відображається у політико-юридичній властивості державної влади у її верховенстві і повноті всередині країни, незалежності і рівноправності ззовні.

Але необхідно зауважити, що крім поняття “суверенітет держави” є ще і таке поняття, як “суверенітет народу”.

Суверенітет народу (народ – громадяни всіх національностей, що мешкають на території даної країни) означає верховенство народу як джерела і носія влади, його право самому вирішувати свою долю, безпосередньо або через представницькі органи брати участь у формуванні напрямку політики своєї держави, складу її органів, контролювати діяльність державної влади. Не завжди поняття “суверенітет держави” ототожнюється з поняттям “суверенітет народу”. Суверенітет держави не обов’язково припускає суверенітет народу.

* Безпека – стан захищеності, коли кому -, чому-небудь ніщо не загрожує (Вікіпедія).

** Держава – це: 1) сукупність людей, території, на якій вони проживають, та суверенної у межах даної території влади; 2) організація політичної влади, головний інститут політичної системи суспільства, який спрямовує і організовує за допомогою правових норм спільну діяльність людей і соціальних груп, захищає права та інтереси громадян (Юридична енциклопедія).

Суверенітет держави може поєднуватися з відсутністю суверенітету народу, з наявністю тоталітарного режиму, деспотії. Як правило (але не завжди), відсутність зовнішнього суверенітету держави спричиняє втрату суверенітету народу як внутрішньої свободи його політичного стану.

У демократичній державі джерелом і основою співробітництва усіх влад є установча влада народу. Тут суверенітет народу є джерелом державного суверенітету. Суверенітет народу, закріплений у конституції, – якісна характеристика демократії, демократичного режиму в державі. У статті 5 Конституції України [27] визначено: “Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування”.

Однією з основних якісних відмінностей держави від інших, недержавних, політичних організацій є регулювання свого суспільного життя на основі права. Тільки держава може регулювати життя суспільства за допомогою законів, що мають загальнообов’язковий характер.

На основі викладеного можна констатувати:

- Однією з найголовніших функцій та обов’язків держави є забезпечення збалансованості загальносоціальних і вузькокласових (групових) інтересів громадян (в ідеальному варіанті – єдності цих інтересів). Це одна з головних умов існування держави у загальноприйнятому понятті цього визначення.

- Для реалізації державних функцій необхідно мати державний апарат, певну структуру державних органів. Ця структура може бути різною, в залежності від типу держави і політичного режиму, але завжди ця структура вкладається у поняття державна влада.

- Державна влада – здатність системи державних органів підкоряти собі, розпоряджатись і управляти всіма підлеглими її юрисдикції громадянами, організаціями та установами, здатність видавати обов’язкові для всіх закони та інші нормативні акти й забезпечувати їх виконання.

- У складній системі інститутів державної влади суверенітет народу за демократичних режимів становлять органи законодавчої влади” обрані народом парламенти, національні збори, установчі збори, конгреси, верховні ради тощо. Глава держави та уряду в межах конституційних норм також може володіти певними законодавчими правами. За диктаторських, тоталітарних режимів і військової диктатури законодавчі органи або зберігають свої формальні права, або ж вони взагалі ліквідуються, і тоді законодавство, як і в абсолютній монархії, узурпує глава держави або уряду.

Таким чином, держава може існувати та розвиватися тільки за умовою таких «правил гри» між громадянами та державною владою, які забезпечують визначений рівень збалансованості як загальносоціальних і вузькокласових (групових) інтересів громадян, так й між класових (групових) інтересів.

“Правила гри”, “правила поведінки” або “правила взаємовідношень”, як завгодно це можна називати, бо сутність – однакова) у державі визначаються відповідними законами, нормативними і регуляторними актами. Але саме в цьому є визначена колізія. З одного боку, право видавати закони та інші нормативні і регуляторні акти є суверенним правом державної влади, а, з іншого боку – “...єдиним джерелом влади в Україні є народ...”. Опоненти вкажуть на те, що “...народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування...” і, формально будуть праві. Але тільки формально, тому що речення “...через органи державної влади та органи місцевого самоврядування...” передбачає делегування визначених прав у визначених обсягах. Але хто визначає засіб делегування, визначеності та обсягів делегування прав народу державної владі та органам місцевого самоврядування? Відповідь зрозуміла – дер-

жавна влада, тому що засоби делегування, визначеність та обсяги делегування прав народу, як єдиного джерела влади, визначаються відповідними законами та нормативно-правовими актами, видання яких, про що вже говорилося, є суверенним правом саме державної влади. Народ не є суб’єктом законодавчої ініціативи, не є учасником законодавчого процесу. Він є виключно виконавцем вже встановлених “правил гри”.

Знов-таки можна очікувати заперечення опонентів – представницькі органи в системі державної влади для чого? Зустрічне запитання: хто і яким чином встановлює правила формування представницьких органів державної влади, та і не тільки представницьких, а і органів місцевого самоврядування? Замкнуте коло?

Делегування прав суверенних прав громадян держави, як єдиного джерела влади, представницьким органам державної влади та органам місцевого самоврядування, а через них іншим інституціям державної влади, відбувається через виборчу систему та систему референдумів. Яким чином це “делегування” відбувається в Україні можна зрозуміти ознайомившись, навіть поверхове, з відповідними документами [1 – 16, 24 – 29, 40] та дослідженнями [17 – 23, 31 – 40, 42 – 44].

Стаття 1 Закону України “Про основи національної безпеки України” [30] визначає що “національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров’я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв’язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам...”.

Звернемо увагу на наступні акценти даного визначення поняття “національна безпека”. Держава повинна забезпечити захист *“життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави”*.

Яким чином цього можна досягнути? Тільки через відповідну законодавчорегуляторну систему основу якої складає належна система делегування прав громадян держави, як єдиного джерела влади, представницьким органам державної влади та органам місцевого самоврядування, яка забезпечує збалансованість як загальносоціальних і вузькокласових (групових) інтересів громадян, так й між класових (групових) інтересів.

Що маємо у реально житті? Виходячи з аналізу наведених документів та досліджень, можна стверджувати, що попередні та наступна система делегування прав громадян держави, як єдиного джерела влади, представницьким органам державної влади та органам місцевого самоврядування не сприяє вирішенню питань збалансованості як загальносоціальних і вузькокласових (групових) інтересів громадян, так й між класових (групових) інтересів.

Це надає право ставити питання щодо правової безпеки як невід’ємної складової національної безпеки. Під поняттям “правова безпека”, на думку автора, слід розуміти:

правова безпека – захищеність системи делегування прав громадян держави, як єдиного джерела влади, представницьким органам державної влади та органам місцевого самоврядування з метою забезпечення збалансованості як загальносоціальних і вузькокласових (групових) інтересів громадян, так й між класових (групових) інтересів та відклику делегованих прав у визначених умовах.

Поняття “правова безпека” не підміняє і не дублює інші складові поняття “національна безпека”. Це поняття є базовим у системі національної безпеки тому, що воно спрямоване на:

- створення та захищеність реальної системи делегування прав громадян держави, як єдиного джерела влади, представницьким органам державної влади та органам місцевого самоврядування та відклику делегованих прав у визначених умовах;

- забезпечення та захищеності реальної участі громадян держави, як єдиного джерела влади, у законотворчих процесах з життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави через громадські обговорення, експертні оцінки, громадські слухання, ЗМІ та ін. форми та формати з метою знаходження загально визначеного рівня збалансованості як загальносоціальних і вузькокласових (групових) інтересів громадян, так й між класових (групових) інтересів;

- підвищення правової культури, в першу чергу, законодавців і суспільства в цілому;

- забезпечення та захищеності реального верховенства права.

Цілком зрозуміло, що це – на концептуальному рівні. Питання загроз (реальних та потенційних) та механізмів їх уникнення потребують подальших досліджень, розробки та апробацій.

Необхідно підкреслити, що всі питання, які окреслені у наведеному вище визначенню поняття “національна безпека” вирішуються у рамках “правил гри”, які закріплюються у законорегуючих актах.

Автор вважає, що досвід встановлення взаємовідношень між державою та громадянами держави, набутий майже за два десятиріччя існування незалежної України у всіх сферах її життєдіяльності, тільки свідчить на користь викладеному. Взяти, наприклад, останні події, а точніше – процеси, з прийняттям Закону України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”, внесенням змін до Закону України “Про основи національної безпеки України”, прийняттям Податкового кодексу України та ін., які напряду пов’язані з питаннями національної безпеки, життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави також свідчать на користь запропонованого.

Використана література

1. Про вибори народних депутатів СРСР: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1988. – № 49. – Ст. 729.
2. Про вибори народних депутатів Української РСР : Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1981. – № 45 (додаток). – Ст. 626, із змінами відповідно до законів України “Про визнання такими, що втратили чинність, деяких актів законодавства України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про громадянство України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 37. – Ст. 540, “Про доповнення статті 55 Закону Української РСР “Про вибори народних депутатів Української РСР ” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 28. – Ст. 295.
3. Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР : Закон Української РСР № 8305-XI від 27.10.89 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1989. – № 45. – Ст. 627.
4. Про вибори народних депутатів Української РСР : Закон України № 8304-XI від 27.10.89 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1989. – № 45. – Ст. 626, із змінами відповідно до законів України “Про доповнення статті 55 Закону Української РСР “Про вибори народних депутатів Української РСР” № 3254-XII від 04.06.93 р. та “Про визнання такими, що втратили

чинність, деяких актів законодавства України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про громадянство України” № 2504-XII від 26.06.92 р. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)

5. Про вибори до місцевих Рад народних депутатів Української РСР : Закон Української РСР № 4830-IX від 27.06.79 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1979. – № 28. – Ст. 359 (із змінами, внесеними згідно з Указом Президії ВР УРСР “Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР “Про вибори до місцевих Рад народних депутатів Української РСР” № 3687-XI від 12.03.87 р. [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)

6. Про вибори народних депутатів України: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 48. – Ст. 456, із змінами відповідно до законів України “Про внесення змін і доповнень до законів України “Про вибори народних депутатів України”, “Про загальний військовий обов'язок і військову службу” та “Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів”// Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – № 1. – Ст. 4, “Про внесення змін до частини першої статті 46 Закону України “Про вибори народних депутатів України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – № 30. – Ст. 237, “Про внесення змін до частини дев'ятої статті 23 та частини четвертої статті 36 Закону України “Про вибори народних депутатів України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – № 31. – Ст. 245, “Про внесення змін і доповнень до Закону України “Про вибори народних депутатів України”// Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 13. – Ст. 63, “Про внесення доповнень до статей 2 і 26 Закону України “Про вибори народних депутатів України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 33. – Ст. 157, “Про внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1997. – № 18. – Ст. 129, “Про внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1997. – № 18. – Ст. 132.

7. Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1998. – № 3-4. – Ст. 15, із змінами відповідно до законів України “Про внесення змін до Закону України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 15. – Ст. 85 та “Про внесення змін до Закону України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 24. – Ст. 165.

8. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 30-31. – Ст. 382, із змінами внесеними згідно з Кодексом адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2005. – № 35-36. – Ст. 446.

9. Про внесення змін до Закону України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2006. – № 5-6. – Ст. 75.

10. Про політичні партії в Україні : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 23. – Ст. 118, із змінами відповідно до законів України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із запровадженням державного фінансування політичних партій в Україні” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 15. – Ст. 218, “Про вибори народних депутатів України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 27-28. – Ст. 366, “Про внесення змін до Закону України “Про політичні партії в Україні” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2005. – № 34. – Ст. 437, “Про внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2005. – № 38-39. – Ст. 449, “Про Державний бюджет України на 2007 рік” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2007. – № 7-8. – Ст. 66.

11. Про внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1997. – № 18. – Ст. 132.

12. Про вибори народних депутатів України : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 51-52. – Ст. 265.

13. Про внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2005. – № 38-39. – Ст. 449.

14. Про вибори Президента України]: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 14. – Ст. 81 зі змінами відповідно до законів України “Про внесення змін до статті 14 Закону України “Про вибори Президента України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 28. – Ст.

237, “Про внесення змін до Закону України “Про вибори Президента України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 44. – Ст.387, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про розформування Національної гвардії України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 9. – Ст. 38, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про Державну прикордонну службу України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 27. – Ст. 209, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 30. – Ст. 247, в редакції закону № 1630-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 20-21. – Ст. 291.

15. Про внесення змін до Закону України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2006. – № 5-6. – Ст. 75.

16. У справі за конституційним поданням 70 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 10, пункту 3 частини другої, частин п’ятої, шостої статті 11, статті 15, частини першої статті 17, статті 24, пункту 3 розділу VI “Заключні положення” Закону України “Про політичні партії в Україні” (справа про утворення політичних партій в Україні) : рішення Конституційного Суду України від 12.06.07 р. № 2-рп/2007. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi)

17. Кара-Мурза С.Г. Демократия, тоталитаризм и манипуляция сознанием // Манипуляция сознанием. – (Серия: История России. Современный взгляд). – М. : Алгоритм, 2000. – С. 33-52.

18. Антипов В.І Фальсифікація виборів: як це робиться / В.І. Антипов, В.Ф. Рибаченко. – К.: Видавництво “Молодь”, 2003. – 157 с.

19. Кочубей Л.О. Виборчі технології : навчальний посібник / Л.О. Кочубей – К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2008. – 332 с.

20. Парамонов Д.О. Методы фальсификации выборов / Д.О. Парамонов, В.В. Кириченко. – Ростов-на-Дону : Изд-во Южно-Российского института информационных технологий, 2003. – 73 с.

21. Фурашев В.М. Деякі особливості застосування системи автоматизованого інформаційно-аналітичного забезпечення процесу проведення виборів Президента України у 2004 році / В.М. Фурашев – Х. : НАКУ “ХАЙ”, 2005. – 125-132 с. – (Сб. научн. трудов: “Открытые информационные и компьютерные технологии”: Вып. 27)

22. Фурашев В.М. Інформатизація виборчих і референдумних процедур: один з аспектів практичної реалізації євроатлантичного курсу України : монографія / В.М. Фурашев, С.Ф. Джердж. – К. : Прес-КІТ, 2008. – 168 с.

23. Фурашев В.М. До питання механізмів спотворення народного волевиявлення під час організації референдуму / В.М. Фурашев // “Правова інформатика”. – № 1(21)/2009. – 33-38 с.

24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України : Закон України // Офіційний вісник України. – 2009. – № 70. – С. 7. – Ст. 2414.

25. Про підписи громадян України під вимогою про проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, які не підлягають врахуванню : постанова Центральної виборчої комісії від 29.12.06 р. № 1302. – Режим доступу : [//www.cvk.gov.ua/pls/acts/New](http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/New)

26. Про всеукраїнський та місцеві референдуми : Закон України від 03.07.91 р. № 1286-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1991. – № 33. – Ст. 443, із змінами відповідно до Закону Української РСР “Про внесення змін та доповнень до Закону України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми” від 19.06.92 р. № 2481-XII. – Режим доступу : [//www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)

27. Конституція України : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141, із змінами відповідно до Закону України “Про внесення змін до Конституції України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2005. – № 2. – Ст. 44.

28. Справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою : Рішення Конституційного Суду України від 15.10.08 р. № 23-рп/2008 (справа 1-38/2008). – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi)

29. Про всеукраїнський референдум : проект Закону України від 18.01.08 р. – Режим доступу : [//www.gska2.rada.gov.ua/rada](http://www.gska2.rada.gov.ua/rada)

30. Про основи національної безпеки : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 39. – Ст. 351, із змінами відповідно до Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвідувальних органів України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2006. – № 14. – Ст. 116.

31. Фурашев В.Н. Системная информатизация избирательных и референдумных процессов: методологические основы статистических исследований электронных информационных ресурсов в период избирательной кампании / В.Н.Фурашев, Д.В.Ландэ, С.М.Брайчевский. – Х. : НАКУ “ХАИ”, 2005. – 11-15 с. – (Сб. научн. трудов: “Открытые информационные и компьютерные технологии”: Вып. 29).

32. Фурашев В.Н. Моделирование информационно-электоральных процессов : монографія / Фурашев В.Н., Ландэ Д.В., Брайчевский С.М. – К. : ТОВ “ПанТот”, 2006. – С.182.

33. Фурашев В.М. До питання прогнозу можливих загроз та ризиків шляхом аналізу взаєпов’язаності подій з інформаційним простором / В.М. Фурашев, Д.В. Ланде. – Х. : НАКУ “ХАИ”, 2008. – 93-114 с. – (Сб. научн. трудов: “Открытые информационные и компьютерные технологии”: Вып. 41).

34. Коваль М.І. Практика застосування Єдиної інформаційно-аналітичної системи “Вибори” під час проведення виборів і референдумів в Україні та перспективи подальшого її розвитку / М.І. Коваль, В.М. Фурашев, С.А. Маглюй. – Х. : НАКУ “ХАИ”, 2002. – 3-21 с. – (Сб. научн. трудов: “Открытые информационные и компьютерные технологии”: Вып. 12).

35. Коваль М.І. Концептуальні проблеми вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення підготовки та проведення виборів і референдумів в Україні / М.І. Коваль, В.М. Фурашев. – Харьков : НАКУ “ХАИ”, 2002. – 11-33 с. – (Сб. научн. трудов: “Открытые информационные и компьютерные технологии”: Вып. 13).

36. Коваль М.І. Про Концепцію Єдиної інформаційно-аналітичної системи “Вибори” / М.І. Коваль, В.М. Фурашев. – Х. : НАКУ “ХАИ”, 2002. – 3-24 с. – (Сб. научн. трудов: “Открытые информационные и компьютерные технологии”: Вып. 15).

37. Коваль М.І. До питань практичної реалізації окремих положень Концепції Єдиної інформаційно-аналітичної системи “Вибори” в Україні / М.І. Коваль, В.М. Фурашев. – Х. : НАКУ “ХАИ”, 2003. – 134-140 с. – (Сб. научн. трудов: “Открытые информационные и компьютерные технологии”: Вып. 17).

38. Коваль М.І. До питань подальшої уніфікації та впровадження засобів автоматизації виборчих та референдумних процедур в Україні в процесі створення та розвитку Єдиної інформаційно-аналітичної системи “Вибори” / М.І. Коваль, В.М. Фурашев. – Х. : НАКУ “ХАИ”, 2003. – 108-134 с. – (Сб. научн. трудов: “Открытые информационные и компьютерные технологии”: Вып. 20).

39. Фурашев В.М. Системна інформатизація виборчого і референдумного процесів в Україні : монографія / В.М. Фурашев, М.І. Коваль, С.А. Маглюй. – К. : Парламентське вид-во, 2004. – С. 607.

40. Фурашев В.М. Застосування базових принципів системної інформатизації виборчого процесу під час виборів Президента України 2004 року: проблеми теорії і практики / В.М. Фурашев, М.І. Коваль. – Х.: НАКУ “ХАИ”, 2004. – 19-32 с. – (Сб. научн. трудов: “Открытые информационные и компьютерные технологии”: Вып. 25).

41. Фурашев В.М. Нормативно-правові засади системної інформатизації інформаційно-аналітичного забезпечення здійснення процедур виборчих і референдумних процесів : монографія / В.М. Фурашев. – К. : Парламентське видавництво, 2006. – 144 с.

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України : Закон України // Офіційний вісник України. – 2009. – № 70. – Ст. 7.

43. В. Фурашев, М. Коваль. Системна інформатизація виборчого процесу: її можливості та реалії в забезпеченні прозорості і відкритості виборів Президента України 31 жовтня 2004 року // Правова інформатика. – 2005. – № 1(5). – С.35-51.

44. Фурашев В.М. Перші кроки до системної інформатизації виконання процедур здійснення державного управління // Правова інформатика. – 2004. – № 2. – С 11-21.